

19.3.2022

NEKATERE TEME ZA ZASEDANJE ODPRTE DEOVNE SKUPINE ZA STARANJE ZN (OEWGA) V APRILU 2022 (po vprašalniku OEWGA)

Prispevek starejših k trajnostnemu razvoju

Starejši imajo pravico prispevati k trajnostnemu razvoju. Pravica do sodelovanja in prispevanja k razvoju je potrjena v Deklaraciji o pravici do razvoja. 25. člen Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah priznava pravico do sodelovanja v javnih zadevah. Učinkovito in smiselno sodelovanje omogoča napredek vseh človekovih pravic. Po drugi strani pa, ko se starejšim odreče zmožnost ali možnost prispevanja, ali ko je njihov prispevek nepriznan ali razvrednoten, je odrečeno njihovo dostojanstvo. Razumevanje prispevka starejših k trajnostnemu razvoju kot pravice omogoča državam, da opredelijo korake, ki jih je mogoče sprejeti za ohranitev njihovega dostojanstva.

1. Nacionalni pravni in politični okvir

Katere zakonske določbe, okviri politike v vaši državi priznavajo pravico starejših do sodelovanja in prispevanja k trajnostnemu razvoju?

a) zagotavljanje, da so ustrezne človekove pravice (zlasti pravica do svobode mnenja in izražanja, pravica do dostopa do informacij ter pravica do svobode mirnega zbiranja in združevanja) zaščitene in izvajane;

Človekove pravice in svoboščine v Sloveniji zagotavlja Ustava RS in jih v 20-tih členih natančneje predeljuje. (Uradni list RS, št. 33/91-I z dne 28. 12. 1991 s spremembami in dopolnitvami v letih 1997, 2000, 2003, 2004, 2006, 2013, 2016, 2021.) Poleg splošne določbe o varstvu pravic in svoboščin ter njihovem sodnem varstvu, pravico zagotavlja v enakosti pred zakonom ter z drugimi pravicami pomembnimi za pravno državo, kot so: varstvo v postopku pred sodišči in državnimi organi na vseh nivojih, pravica do osebne svobode, pravica do pritožbe oz. pravnih sredstev, pravica do odškodnine, zagotavljanje osebne varnosti in dostojanstva, varstvo pravice do svobode izražanja, nastopanja, obveščanja, dostopa do informacij, pravica do zbiranja in združevanja, zagotavljanje sodelovanja pri upravljanju javnih zadev ter pravica do peticije in javne pobude.

Na področju socialnih pravic pa varovanje svobode dela, socialne varnosti, zdravstvenega varstva, varstvo pravic invalidov, pravica do izobraževanja in njegovo javno financiranje, pravica do uživanja javnih dobrin in naravnih bogastev, pravica do pitne vode in pravica do zdravega življenjskega okolja. *

Z navedenimi določbami Ustave RS morajo biti usklajeni sprejeti zakoni, ki urejajo posamezna področja.

.....

* Členi Ustave RS, kjer so navedene pravice opredeljene po oštevilčenju:

5., 14., 15., 19., 22., 25., 26., 34., 39., 42., 44., 45., 49., 50., 51., 52., 57., 70., 70a., 72.

Slovenski Zakon o varstvu pred diskriminacijo, določa varstvo vsakega posameznika in posameznice (v nadaljnjem besedilu: posameznik) pred diskriminacijo ne glede na spol, narodnost, raso ali etnično poreklo, jezik, vero ali prepričanje, invalidnost, starost, spolno usmerjenost, spolno identiteto in spolni izraz, družbeni položaj, premoženjsko stanje, izobrazbo ali katero koli drugo osebnostno okoliščino (v nadaljnjem besedilu: osebna okoliščina) na različnih področjih družbenega življenja, pri uresničevanju človekovih pravic in temeljnih svoboščin, pri uveljavljanju pravic in obveznosti ter v drugih pravnih razmerjih na političnem, gospodarskem, socialnem, kulturnem, civilnem ali drugem področju.

Vlada RS je 7. decembra 2017 sprejela Strategijo razvoja 2030, krovni razvojni dokument, ki v ospredje postavlja kakovost življenja za vse. Vsebuje pet strateških usmeritev in dvanajst medsebojno povezanih razvojnih ciljev. Strateške usmeritve države za doseganje kakovostnega življenja so:

vključujoča, zdrava, varna in odgovorna družba; učenje za in skozi vse življenje; visoko produktivno gospodarstvo, ki ustvarja dodano vrednost za vse; ohranjeno zdravo naravno okolje in visoka stopnja sodelovanja; usposobljenost in učinkovitost upravljanja.

Politike, aktivnosti in ukrepi oblikovani na tej osnovi morajo prispevati k doseganju ciljev Strategije razvoja Slovenije 2030, ti pa predstavljajo podlago za oblikovanje prednostnih nalog in ukrepov Vlade RS, lokalnih skupnosti in drugih deležnikov.

Razvojne strategije so sprejete tudi na posameznih drugih področjih trajnostnega razvoja, ki so aktualna bolj za gospodarsko varnost in varnost okolja.

b) varovanje in krepitev državljanskega prostora in sodelovanja s civilno družbo, ki predstavlja glasove starejših v trajnostnem razvoju;

Slovenski državljani dobijo aktivno in pasivno volilno pravico pri 18 letih in jo uresničujejo vse življenje. To je vrednota, ki je pri starejši populaciji posebej izražena, saj volilne ankete in raziskave kažejo da je delež udeležbe starejših na volitvah običajno višji od deleža mlajših starostnih skupin. (Skupina 60 let in več 37% - volitve v DZ 2018, po objavi na spletni strani Državne volilne komisije)

Pri Vladi RS deluje Svet za starejše in medgeneracijsko sodelovanje (letos v mirovanju), ki se med drugim ukvarja z načinom in oblikami realizacije Strategije dolgožive družbe, sprejete v Vladi RS v letu 2017. Pripravil je Akcijski program s številnimi ukrepi, ki zadevajo vse generacije. Ukrepi, ki so predvsem v interesu in so v izvajanju je program pomoči starejših svojim vrstnikom, ki živijo sami doma, Direktorat za starejše in deinstitucionalizacijo v resornem ministrstvu in Javna najemna služba na stanovanjskem področju.

V nekaterih slovenskih občinah je organiziran Svet starejših kot svetovalni organ občinske uprave. Tudi tam kjer takih svetov ni, imajo društva upokojencev ter druga društva in različne organizacije civilne družbe možnost aktivnega prispevka k oblikovanju lokalnih politik in njihovem izvajanju, preko javnih razprav o prostorskih in drugih razvojnih načrtih, oblikovanju programskih in finančnih načrtov (participativni proračuni), pri zasnovi posameznim družbenim skupinam prijaznih mest (starejšim prijazna mesta in občine – Kočevje, Kranj, Ljubljana... ter s predlaganjem rešitev skladnih s trajnostnimi cilji razvoja.

c) dobre prakse za zagotavljanje sodelovanja starejših pri trajnostnem razvoju in prispevka k njim.

Predstavniki ZDUS, največje organizacije upokojencev v RS delujejo v upravnih svetih in nadzornih organih raznih inštitucij in organizacij (Zavod za zdravstveno zavarovanje in sveti območnih enot, Svet Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, Nadzorni svet Nepremičninskega stanovanjskega sklada, Skupščina Socialne zbornice, Statistični svet za tretje življenjsko obdobje pri SURS, Projektno finančni svet za 2. tir, Državni preventivni mehanizem pri Varuhu človekovih pravic, Svet vlade RS za staranje in medgeneracijsko sodelovanje, Svet vlade RS za spodbujanje razvoja prostovoljstva in prostovoljskih organizacij, Svet zavoda Vzajemna, Programski svet RTV), pri čemer imajo prenesti aspiracije in zahteve starejše populacije povezane s temami v obravnavi in odločanju. Podobne možnosti imajo tudi večje asociacije drugih društev in pobud civilne družbe.

Ob posameznih resnejših razvojnih vprašanjih in zasnovah izizzivalnih projektov se oblikujejo ad hoc civilne pobude, ki predlagateljem predstavljajo dodatne vidike potreb in tveganj. V teh so predstavniki starejših ljudi dobro zastopani, zainteresirani pa predvsem za varstvo prostora, ohranjanje okolja, ohranjanje voda in preprečevanje onesnaženja zraka z zdravju nevarno industrij in odpadki.

Društva upokojencev in njihove asociacije so tudi redni predlagatelji dopolnil k zakonom s področij trajnostnega razvoja , ki so v postopku v DZ, za predlaganje amandmajev pa zainteresirajo in pridobijo posamezne poslanske skupine.

2. Prispevek k trajnostnemu razvoju na nacionalni in mednarodni ravni

Nevladne organizacije, ki preko svojih programov delujejo tudi v interesu starejših ljudi, imajo oblikovane asociacije (na nacionalni ravni CNVOS,SLOGA,NVO VID...), ki povečujejo moč glasu starejše populacije pri predlaganju ukrepov za trajnostne rešitve v programskih in zakonodajnih dokumentih, predvsem na področjih odprave revščine, zdravja in dobrega počutja, izobraževanja, enakosti spolov, čiste vode in sanitarnih ureditev, dostojnega dela, zmanjševanja neenakosti in trajnostnih mest ter skupnosti.

Predstavniki društev upokojencev in drugih organizacij civilne družbe se vključujemo tudi v obravnavo tem trajnostnega razvoja in ustreznih dokumentov v mednarodnih organizacijah, kjer smo člani, povabljeni k razpravam ali z njimi sodelujemo.

ZDUS je članica AGE platform Europe, EURAG in Eurocarers, sodelujemo s Help AGE International, posredno pa prispevamo tudi k razpravam v OEWGA, specializiranih organizacijah ZN in Sveta Evrope. Povezujemo se s slovenskimi poslanci v Evropskem parlamentu. Preko teh članstev in aktivnosti posredujemo naše predloge in pobude tudi v evropski prostor in se odzivamo na pobude ki jih od tam prejemo . V letu 2021 smo intenzivno obravnavali Zeleno knjigo o staranju Evropske komisije in dali vrsto predlogov za izboljšanje in dopolnitev ukrepov v pričakovanju, da dobimo v bodoče tudi bolj obvezujoč inštrument – Belo knjigo.

3. Enakost in nediskriminacija

Kateri ukrepi se izvajajo za odpravo starizma, starostnih stereotipov, predsodkov in vedenja, ki razvrednotijo prispevek starejših k trajnostnemu razvoju?

V času predsedovanja Slovenije Svetu Evropske Unije smo z nosilcem naloge MDDSZ in evropsko krovno mrežo AGE sooblikovali in izvedli mednarodno konferenco z naslovom "Človekove pravice za vse starosti: spodbujanje življenjske perspektive in medgeneracijskega sodelovanja za boj proti staranju". Zaključki konference vsebujejo sporočilo da je treba v politike, ki urejajo področje staranja tako na državni ravni kakor na ravni EU, vključiti vseživljenjski vidik in pristop k staranju, ki temelji na pravicah, da je treba sprejeti učinkovite ukrepe proti starizmu ter podpirati različne dejavnosti in kampanje za ozaveščanje o njegovih negativnih posledicah in da je treba izboljšati naše zakone, politike in mednarodne mehanizme za varstvo človekovih pravic.

V društvih upokojencev in drugih skupinah sodelovanja v lokalnih skupnostih poteka vrsta programov, ki se jih poleg starejših oseb udeležujejo tudi mlajši ljudje, zainteresirani za določeno področje. Gre predvsem za kulturne dogodke, športna in rekreacijska srečanja, delavnice ročnih del, bralne kulture ter učenja digitalnih in drugih veščin. Pri tem prihaja do izmenjave in prenosa znanj, razbijajo se predsodki in zamejuje širitev starizma.

Prostovoljsko delo na terenu se odvija v starostno mešanih ekipah, kar ima podoben učinek. Povsod po Sloveniji so že ali se še odpirajo medgeneracijski centri, ki jih sponzorirajo občine ali mestne uprave. So pomembno jedro sodelovanja, druženja in različnih oblik skupnega delovanja ljudi ne glede na starost.

Pri ZDUS je organizirana medgeneracijska koalicija MeKoS, v kateri so poleg ZDUS še Študentska organizacija Slovenije, Mladinski svet Slovenije in Mladinska organizacija Slovenije. Cilji in program koalicije so oblikovanje in skupno zastopanje stališč in predlogov pred odločevalci na različnih področjih, skupnih starejšim in mladim. Večina teh pa je orientirana na izzive trajnostnega razvoja.

ZDUS organizira tridnevne Dneve medgeneracijskega sožitja kjer s strokovnim in kulturnim programom, s sodelovanjem skupin in posameznikov predstavlja skupne vrednot in možnosti ter stimulira razvoj skupnih ustvarjalnih potencialov.

Jožica Puhar, podpredsednica